

Samernas Minerva: Elsa Laula Renberg

Berättelse

En uppväxt i en hård tid

Elsa Laula föddes 1877 i en samisk familj i Vilhelminatrakten i norra Sverige. Var hon exakt föddes är något oklart, eftersom familjen levde i en sameby vid gränsen mellan Sverige och Norge. Familjen livnärde sig på renskötsel, men under Elsas uppväxt blev läget allt svårare. Staten tog mark, och en hård linje som ofta sammanfattas med orden "lapp ska vara lapp" styrde samernas liv. Tanken bakom politiken var att samer skulle hållas kvar i ett gammalt levnadssätt, vilket innebar att de fick begränsade rättigheter och litet inflytande över sin egen framtid. Många i samhället utgick dessutom från att samerna inte själva kunde föra sin talan. Just detta väckte Elsas vilja att kämpa.

Insikten i Stockholm

Som ung reste Elsa söderut och utbildade sig till barnmorska i Stockholm. Där mötte hon en stad där olika grupper organiserade sig och krävde förändring. Erfarenheten blev avgörande: hon förstod att samerna måste göra detsamma om deras röst skulle höras. År 1904 gav hon ut kampskriften "Inför lif eller död?", där hon beskrev hur samerna förlorade både mark och rättigheter. Skriften var den första som getts ut av en samisk kvinna, och den fick stor uppmärksamhet. Samma år var hon med och grundade Lapparnas Centralförbund, den första samiska riksorganisationen. Förbundet blev kortlivat, men tanken att samer skulle samarbeta över områdesgränser levde vidare.

Familj och fortsatt kamp

År 1908 gifte sig Elsa med Thomas Pedersen. Paret tog efternamnet Renberg, flyttade till Norge och fick med tiden sex barn. Trots ett krävande familjeliv fortsatte hon sitt arbete. År 1910 grundade hon Brurskanken samiska kvinneforening, den första samiska kvinnoföreningen i Norge. Att hon förenade rollen som mor med rollen som ledare säger något om hennes envishet i en tid då få kvinnor hade en offentlig roll.

Det historiska mötet

Hennes största insats kom 1917. Den 6 februari samlades omkring 150 samer från både Norge och Sverige i Trondheim till det första samiska landsmötet. Elsa Laula Renberg ledde mötet. För första gången möttes samer över riksgränsen för att tala om gemensamma frågor, vilket innebar att en ny tanke fick fäste: att samerna var ett enda folk, oavsett vilket land de bodde i.

Ett arv som väcktes till liv

Elsa Laula Renberg dog 1931 i tuberkulos, endast 53 år gammal. Hon var då trött och fattig, och under lång tid föll hennes namn nästan i glömska. Å ena sidan vann hon få synliga segrar under sin livstid. Å andra sidan planterade hon en idé som inte gick att ta tillbaka. Följaktligen räknas hon i dag som en av de mest betydelsefulla samiska ledarna, och den 6 februari firas som samernas nationaldag. Hennes liv visar att förändring ibland mäts först långt efter att kampen har förts.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
livnära sig på	Efter några år kunde hon livnära sig på sin musik.
renskötsel	att äga och ta hand om renar
begränsad	som har tydliga gränser, inte fri
inflytande	möjlighet att påverka beslut
föra sin talan	själv tala för sina intressen
kampskrift	en text som vill väcka opinion och få till förändring
riksorganisation	en organisation som täcker hela landet
kortlivad	som varar bara en kort tid
envishet	att inte ge upp trots motstånd
offentlig roll	en synlig plats i samhället
landsmöte	ett stort möte med deltagare från hela landet
fäste	en fast plats där något kan stanna och växa
falla i glömska	bli bortglömd
arv	det som någon lämnar efter sig

Läsförståelsefrågor

1. Varför är det oklart var Elsa exakt föddes?
 1. För att inga handlingar finns kvar
 2. För att familjen levde i en sameby vid riksgränsen
 3. För att hon själv aldrig berättade det
2. Vad innebar politiken "lapp ska vara lapp"?
 1. Att samerna skulle hållas kvar i ett gammalt levnadssätt med få rättigheter
 2. Att samerna fick bestämma helt över sin framtid
 3. Att samerna skulle flytta till städerna
3. Hur påverkade tiden i Stockholm Elsas tänkande?
 1. Hon bestämde sig för att stanna kvar i staden för gott
 2. Hon insåg att samerna måste organisera sig för att bli hörda
 3. Hon förlorade intresset för samiska frågor
4. Vad var unikt med skriften "Inför lif eller död"?
 1. Den var den längsta boken om samer
 2. Den var den första skriften utgiven av en samisk kvinna
 3. Den skrevs på flera språk samtidigt
5. Vad hände den 6 februari 1917?
 1. Elsa grundade en kvinno förening
 2. Elsa gav ut sin kampskrift
 3. Det första samiska landsmötet hölls i Trondheim
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Lapparnas Centralförbund existerade bara en kort tid.
 2. Elsa flyttade till Norge efter att hon gift sig.
 3. Elsa lärde sig norska redan som barn.
 4. Landsmötet 1917 samlade deltagare från både Norge och Sverige.
7. Vad menas med att hon "planterade en idé som inte gick att ta tillbaka"?
8. Texten säger att hennes namn nästan föll i glömska. Vad tror du var orsaken till det?
9. Förklara med egna ord varför landsmötet 1917 var en vändpunkt för samerna.
10. Hur förenade Elsa sitt familjeliv med sin roll som ledare, och varför var det ovanligt på den tiden?
11. På vilket sätt hedras Elsa Laula Renberg i dag?

12. Vad menar texten med meningen “förändring ibland mäts först långt efter att kampen har förts”?

Diskussionsfrågor

- Texten antyder att Elsa fick lite erkännande under sin livstid. Varför tror du att vissa personer uppskattas först efter sin död?
- Vad krävs för att en grupp människor ska känna sig som “ett folk”? Diskutera språk, historia och gemensamma mål.
- Elsa lät sig inte stoppas av politiken “lapp ska vara lapp”. Vilka risker tror du att hon tog?
- Jämför Elsas kamp med en rörelse i vår egen tid. Vilka likheter och skillnader ser du?
- **Skriv (6 meningar):** Skriv en kort text om varför det är viktigt att minnas personer som kämpade för rättigheter. Ge minst ett exempel och förklara vad vi kan lära oss av dem.